

ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ.Π.ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Ε'. | ΑΘΗΝΑ, Δευτέρα 1 του Γεννάου 1907 | ΓΡΑΦΕΙΑ: Δρόμος Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 228

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ. 'Η άρρωστη δούλη.
Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ. Τέσσερα χρόνια.
ΕΥΡΥΔΙΚΗ Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Παρμύθια Μολίθου (Μιτυλήνης).
ΣΠΗΛ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ. Κουδέντες—'Αητός.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Ρήγας Γκόλφης, Ν. Χαντζάρας.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ. — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΤΕΣΣΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ὁ διευθυντὴς τοῦ «Νουμά» μὲ θυμίζει πὺς τὸ φύλλο τοῦ κλεί, τώρα μὲ τὸ κλείσιμο τῆς χρονιάς, τέσσερα χρόνια τῆς ζωῆς του. Τέσσερα χρόνια τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου μὲ ποῖε γιὰ τίποτε νὰ μὴ λογαριάζονται. Τέσσερα χρόνια στὸ δρόμο ἑνὸς ἔργου, σὺν τῷ «Νουμᾷ» μὲ ποῖε νὰ εἶναι σημεντικὰ μὴς δὲλάνερης ζωῆς μὲ λογιῶν σταθμοὺς, ἀλλὰσματα, ξετυλίματα, κατορθώματα. Δὲ μὲ φτάνει νὰ τοῦ σφίξω τὸ χέρι τοῦ διευθυντῆ τοῦ «Νουμά» καὶ νὰ τοῦ εὐχθῶ γιὰ τὸ φύλλο τοῦ ζωῆ πολυχρονίτικη καὶ προκοπῇ, μὲ τὰ λόγια τὰ συνθησμένα στὴν περίστασι. Δόγια τυπικὰ καὶ φιλικὰ, ὅσο κι ἂν εἶναι τῆς καρδίας, ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ γοῦν τόπο. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, τὰ εἰς τὸ «Νουμᾷ» τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰ χερσὶνίζματα; Παρουσιάζεται, ἐφημερίδα μὰζι καὶ περιοδικό, ἐντυπο ἀφιερωμένο σὲ μιὰ ἰδέα, ὄργανο μὲ συνείδηση καὶ μὲ κυβερνήτρια γνώμη, γιὰ τὸ κατόρθωμα, μὲ μὲ τὴ μέρα, σημαντικώτατης ἀλλαγῆς. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ μὲ φαίνεται, κατὰ τὴν ὥρα καὶ κατὰ τὴν περίστασι, κατὰ τὸ μάτι πού τὴ βλέπει, καὶ ἀπὸ τὴ μεριά πού τὴν ἀγναντεύεις, πότε γεγονὸς πού ὅλο καὶ πλάθεται, πότε χιμαίρικὸ ἀντιρρόγισμα πού πάντα θὰ μὲ ξεγελάει μὰ πάντα εἶναι ἀλλαγὴ, πού χρειάζεται, — καὶ ὅσο περνάει ὁ καιρὸς, τόσο πὺς πολὺ θὰ χρειάζεται, — κεφάλια καὶ καρδιές, χέρια καὶ πόδια, ὅλα φωτεινὰ, γερὰ, γιὰ τὴν ἀντίστασι, γιὰ τὴν ἐπανέστησι, γιὰ τὴ δημιουργίαν, γιὰ τὸ σύστημα. Ὁ «Νουμᾷ» ὄργανο, μὰζι πόλεμου καὶ θεμελιωμοῦ καὶ παιγνιδιοῦ, μὰζι διωρισμένος νὰ φέρεται σὰ μπαλτάς καὶ σὰ μυστρί καὶ σὰν κιθάρα, ἀξίζει τάχα γιὰ ὅ,τι προωρίστηκε; Στὰ τέσσερα τοῦτα χρόνια ἔφερε στὸ ζήτημα κατὶ πού νὰ λογαριάζεται; Βόηθησε τὴν ἀλλαγὴ; Τὴν ὤψωσε τὴν ἰδέαν; ἔπλεξε χοροὺς; ὠργάνωσε; ἐκστρατεύει; Καὶ σὲ κύκλο πού τίποτε ἀκόμα δὲν μὲ ποῖε νὰ εἶναι τελειωτικό, πού ὁ πόλεμος δὲν μὲ ποῖε ἀμέσως νὰ κατασταλάξῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Νίκης, πού νικητὴς εἶσαι καὶ μονάχα γιὰτὶ εἶσαι πολεμιστὴς, καὶ πού τὸ νάγωνίζεσαι μονάχα εἶναι κατὶ σὰ νὰ θριαμβεύεις, τί κατόρθωσε ὁ «Νουμᾷ»;

Ξεφυλλίστε τὰ τέσσερα χρόνια τοῦ. Ἐνὰς ἀνθρώπος μὲ ποῖε πολλὰ νὰ μὲς κρύψῃ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Ἡ ζωὴ τοῦ «Νουμά» βρίσκεται φαρδὴ πλατὺ ξετυλιμένη μέσα στὰ τέσσερα χρόνια τοῦ. Τίποτε δὲν μὲ ποῖε νὰ μὲς ξεφύγῃ ἀπὸ κείνη. Νόμισα πὺς ὁ καλῆτος τρόπος γιὰ νὰ τιμῶ τὴ γιορτὴ αὐτῆ τοῦ «Νουμά» καὶ γιὰ νὰ ἀναπλάω τὴ συνείδησίν μου, εἴτανε νὰ ξεφυλλίσω προσεχτικὰ, καὶ ἕνα πρὸς ἕνα, τίς σελίδες τοῦ. Νὰ ξαναμετρήσω τὸ δρόμο πού ἔκαμε, νὰ ξανασταθῶ στοὺς σταθμοὺς πού χάραξε, νὰ ξαναψᾶξω τὰ σημάδια πού ἔφησε. Κ' ἐστὶ ἔγινε.

Κι' ἀπὸ τὴ δοκιμὴ μου βγήκα χαρούμενος, ἐγκερδιωμένος, μὲ περισσὴ ὀρεξί, καὶ μὲ δύναμη ἄλλη τὴν γιὰ νὰ συνεχίσω τὸ δούλεμα γιὰ τὴν ἰδέαν. Γιὰ τὴ Μούσα ἰδέαν, πού ξεπροβάλλοντας μὲς ἀπὸ τὸν κόσμῳ, ὠφώνεται ἀπ' ἀπὸ τὰ κοσμικὰ, μὲ τὰ μεγάλα τῆς φτερὰ τὰ αἰθερόπλαστα. Καὶ μὰζι μ' αὐτὴ καὶ ἀχώριστα, γιὰ τὴ Γλώσσα ἰδέαν. Γιὰτὶ αὐτὴ εἶναι ἡ καταφρονεμένη καὶ κατατρεμένη βασιλισσα. Φτερὰ ἔχει καὶ αὐτὴ. Κι' ἀπάνω στὰ φτεροῦν τῆς θαρρεῖ πὺς κρατᾷ τὸ μυστικὸ τῆς ἐθνικῆς προκοπῆς. Μὰ τὰ φτερὰ τῆς τὰ κρατᾷ φαλλιδισμένα καὶ ἀλυσόδετα. Γιὰ κείνων τὸ ἐλεύτερο μεγάλωμα ὡς δουλεύει, πρῶτα καὶ ἀπ' ὅλα, ὁ ποιητὴς, ὁ σοφὸς, ὁ πολίτης. Τιμὴ ἀπὸ τίς ζηλευτότερες.

Θὰ συμβούλευα τὸ διευθυντὴ τοῦ «Νουμά» νὰ καταγίνη ἀγάλια ἀγάλια—ἂν θέλῃ, ἀμα πατήσῃ τὸ φύλλο τοῦ τὰ εἶη τοῦ χρόνιου—στὴ μεθοδικὴ σύνταξιν ἑνὸς Πίνακα τῶν ὅσων ἔχουνε κατὰ καιροὺς τυπωθῇ μέσα στὸ «Νουμᾷ». Ἐννοεῖται πὺς ἀπ' αὐτὰ θὰ λείψουν τὰ βαλίσματα τῆς στιγμῆς, ἀντικείμενα καὶ παραγιομίσματα γιὰ καθαρὲς δημοσιογραφικὰς ἀνάγκες, πού γίνονται καὶ ξεγίνονται, πού τότε εἴχανε κατὶ νὰ πῶν, καὶ τώρα δὲ μὲς λένε τίποτε. Τὸ εὐρετήριο τοῦ «Νουμά» θὰ μὲς δώσῃ μιὰν εἰκὼν πλατεϊὰν ἀξιοσπούδαση μὲς ἐργασίας πολυποίκιλης, πότε μὲ χαρὰς, πότε μὲ θυορίας, πότε καὶ μὲ τὰ δύο γνωρίσματα πού κάνουν κάθε ἔργο νὰ λογαριάζεται. Ἐργασίας ἀπ' ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ χωρῶν πού ὀργάνει ὁ νοῦς. Ἐργασίας γιὰ τὴν τέχνη, γιὰ τὴν ἐπιστήμη, γιὰ τὴ γλώσσα. Ἐργασίας διδαχτικῆς, ποιητικῆς, διασκεδαστικῆς, στοχαστικῆς, λαϊκῆς καὶ ἀριστοκρατικῆς, ὄνειροπλήγους καὶ κατηχητικῆς, λογογραφικῆς καὶ φυσιολογικῆς, μέσα σὲ ὅλους τοὺς κύκλους τῶν γραμμάτων καὶ μέσα σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς γνώσης. Πολύτιμα δείγματα δουλειᾶς, ἡ ἀρχισμένης ἡρωικῆς, ἡ κανονικῆς τελειωμένης, ἀπὸ γιαντρός καὶ ἀπὸ παιδαγωγούς, ἀπὸ γλωσσολόγους καὶ ἀπὸ ἱστοριογράφους, ἀπὸ κριτικούς καὶ ἀπὸ δραματογράφους, ἀπὸ δικηγόρους καὶ ἀπὸ δάκταλους, ἀπὸ δημοσιολόγους, ἀπὸ φιλόλογους. Ἀπὸ ἀπρομάλληδες καὶ ἀπὸ παλληκάρια ἀμούστακα. Ἀπὸ ἄντρες καὶ ἀπὸ γυναῖκες, πού

δίνουνε πολλὰς φορές μαθήματα γλωσσικῆς ἀξιοσύννης καὶ μελέτης στοὺς ἄντρες. Ἀπὸ ξένους σοφούς καὶ ἀπὸ δικούς μας ἐπιστήμονες. Ἀπὸ τὰ πὺς φημισμένα ὀνόματα καὶ ἀπὸ τὰ ὀνόματα πού μόλις γλυκοχαράζουν παρθενικὰ. Δείγματα καὶ δοκιμὲς καὶ δουλέματα λογιῶν λογιῶν. Ἀπὸ κείνους πού πατνε στέρεα ἢ ψηλὰ πετᾶνε, ὡς κείνα πού δειλὰ καὶ ἀναποφάσιστα σιγοτέρονται. Ἐργ' ἀπὸ χέρια πού κλειδιά κρατᾶνε καὶ μεστὰ ποτήρια, καὶ ἀπὸ χέρια πού κυνηγᾶνε νὰ πιάσουν πεταλοῦδες, καὶ πού ἂν ἀκόμα τίποτε δὲν κλείσανε μέσα τους, δὲν εἶναι γιὰ τοῦτο, λιγότερο ἀπὸ τὰ πρῶτα. Χέρια τίμια καὶ δουλευτικὰ. Καὶ τὰ πὺς ἀσφαλισμένα καὶ τὰ πὺς θαλασσοδάρτ' ἀκόμα, ἀνάμεικ' ἀπὸ κείνα, καὶ τὰ πεζότερα καὶ τὰ θετικώτερα, καθὼς καὶ κείνα πού κρατιένται ἀπὸ ἕνα Πήγασο, ἀκούνε σὲ ἴδιο σύνθημα, καὶ ἡ καταφέρουν, ἡ προσπαθοῦνε νὰ καταφέρουν τὸ ἴδιο: τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσας τῆς ζωντανῆς.

Στὸ πρῶτο πρῶτο φύλλο τοῦ, ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια, ἔγραφε: «Ὁ Νουμᾷ» ἔρχεται νὰ πῇ τὰ σῦκα σῦκα καὶ τὴ σκάφη σκάφη, τόσο στὴν πολιτικὴν, ὅσο καὶ στὴν κοινωνικὴν καὶ ζωὴν τόσο στὴν φιλολογία, ὅσο καὶ ὅπου ἄλλου νομίσῃ πὺς τοῦ ἐπιτρέπεται, καλεσμένος ἢ ἀπροσκάλεστος, νὰ παρουσιασθῇ. Εἶναι παλαιὰ ψυχρὸς τοῦ αὐτῆ νὰ νομίσῃ πὺς τὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ ψυχὴ τὴν πιέζει ὡς βραχνῆς καὶ ἕνα ψεύδος πολιτικόν, ἐθνικόν, ἕνα ψεύδος φιλολογικόν καὶ ἕνα ψεύδος θρησκευτικόν. Τὸ πρόγραμμα γενναῖο, καὶ ἀντηχεῖ σὰ σάλπισμα. Ὅμως μὲ ὅλη τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν ἀγαθὴν πρόθεσιν τοῦ διαλαλητῆ τοῦ, (γιατὶ ξέρουμε πὺς μὲ ὅλο τοῦ τὸ ἀντάμωμα μὲ τὴν τρεχοῦμενη δημοσιογραφικὴν ζωὴν, μὲ ὅλες τοῦ τίς φιλίες καὶ τίς συνεργασίας, ἀναγκαστικές καὶ μὴ, πάντα κράτησε τὴν ὄψιν τοῦ γυρισμένη πρὸς κάποια παράθυρ' ἀνοιχτὰ γιὰ τὸ αἴρισμα, καὶ τοὺς θαυμασμούς τοῦ πρὸς κάποια πρόσωπα παραστατικώτερα), βλέπει πὺς τὸ πρόγραμμα εἶναι ἀπὸ τὰ πὺς δυσκολοκατόρθωτα γιὰ νὰ κυνηγηθῶν κα- νονικὰ, καὶ ἀπὸ τὰ εὐκολώτερα σὲ παραπατήματα. Γενικὸ καθὼς εἶναι καὶ καθὼς δείχνει πρὸς χίλιες κακοτυπίας καὶ χίλιες πληγὰς τῆς ζωῆς μας, χωρὶς καμιά ἀπὸ αὐτὰς ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν χτυπητὰ νὰ ὀνομάζεται, βλέπει πὺς δὲ στάνει ἕνας ἄνθρωπος νὰ τὸ περιλάβῃ στὸν κύκλο τοῦ, καὶ πὺς εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ βρεθῶν καὶ περισσότεροι ἄνθρωποι συμφωνημένοι γιὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ, καθὼς πρέπει. Ἐπειτα μὲς θυμίζει ἄθλα ἐν' ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα τῆς φυλῆς. Ἀναγνωρίζουμε τὸ κακὸ, τὸ καταριόμαστε, μυρολογᾶμε τὴ μοῖραν μας, καὶ ἐξάκολουθοῦμε τὸν ἴδιο δρόμο, ἄνεργοι μπροστὰ τοῦ καὶ ὑποταχτικοί. Καὶ δὲν εἶναι παράξενο νὰ τοῦ παρουσιάζονται

σπιτικοί της λάσπης και άκριβοί της άνοησίας με ξετυλιμένα λάβαρα ήθικού και ήθικού ξαναγεννημού.

Ο πόλεμος που πολεμάς, ο πόλεμος του Λόγου, πρέπει να γίνεται άπανου σε ξελαγαρισμένο πρόγραμμα, όσο το δυνατό, σε μετρημένο δρόμο, από μίαν άφορμή προς ένα σκοπό, σαν τον πόλεμο του Σπαθιού. Άλλοιώς, ξεπέφτει σε πόλεμο με τα λόγια, που μπορεί καθέννας να τον επιχειρήσει.

Καθώς, κι από την άλλη την μεριά, ήρωας του ωραίου και του άγαθού, δεν είναι τόσο εκείνος που άφοσιώνεται σε δουλειά άγνωστη, για άξια δουλειά, από τον κόσμο όλο, αλλά εκείνος που έρχεται, έτι τη γνώμη να βάλει μπροστά ένα έργο, που χάνει, ή λιγυστοί μονάχα γύρω του, άκουσιν από τη συνείδησή τους πως είναι ωραίο και μεγάλο. Όλα τα μεγάλα κατορθώματα βρήκαν αντίσταση, ανάλογη με το μεγαλείο τους. Ό,τι δεν είναι σκάνταλο σε ώριμους κύκλους ανθρώπων, ό,τι δεν προχωρεί με την άμαχη, ό,τι δεν κερδίζεται με τον πόλεμο, θα πη πως δεν είναι τίποτε άξιο και πολύ να το προσέξουμε. Και καθώς επανάσταση δε σημαίνει κάτι που ξεσπάει σαν τρικυμία—όσο κι αν μοιάζει με την τρικυμία, μά πάντα κάτι που προετοιμάστηκε από μακροχρόνιο ζετύλιμα κι άποσκεπαστό, και που ξεχύθηκε όχι τόσο άξαφνα καθώς μας δείχτηκε,—έτσι κι όταν λές πως το δέινα ζήτημα λύθηκε ήσυχα και κανονικά κ' έφτασεν εκεί που έφτασεν από μόνο του, δε θα πη πως δεν άνακατώθηκε στο ζήτημα και δεν τσπρωξε για να φταση εκεί που έφτασε, με άγώνες και με ιδρώτες, με γροθιές και μ' έμποδια, ο άνθρωπος με το θέλω του. Έπειτα είναι και η ήθική σαν την Αίσθητική. Έχουν και τα καλά τις ρουτίνες του, έχουν και τα γενναία τις κοινοτοπίες του. Ο τεχνίτης του ήθικού, όπως ο τεχνίτης του ωραίου, δεν μπορεί παρά να αιχμαίνεται στο τέλος κάποιων ειδών άγαθών. Χρυσό και άγιο να συγγράφης βιβλία ροδοζαχαρένια, να διαλαλῃς την φιλοπατρία, να κηρύττης την έλεημοσύνη, να λές πως ο Κυναίγειρος είναι ήρωας, ή πως ο Χριστός είναι θεάνθρωπος. Προίκιζε φτωχά κορίτσια, δίνε στα νοσοκομεία, στρώνε δρόμους, χτίζε σχολεία. Άξιος ο μιστός σου. Μά το να πῃς: Αυτούς που προσκυνάτε για άγιους είναι ήλίθιοι, αυτούς που τιμάτε για ήρωες είναι κακούργοι, αυτούς που πιστεύετε για θεούς θαματούργους είναι χειροποίητα είδωλα για γκρέμισμα, αυτός ο λόγος είν' εκείνος, που, όταν είσαι μέσα στην ώρα της αλή-

θειας, θα σε κάμει, σε φύγει από τη ζωή, έστω και άτιμασμένος, έστω και σφαγμένος άπάνω στην καρμαγιόλα, αυτός ο λόγος είναι που θα σου άνοιξη τις πόρτες των Παράδεισων. Και δε φτάνει μοναχά να κρέμης σοί άγιοι! οί ήρωες! οί θεοί! Πρέπει και με τόνομά τους να τους πῃς, και με το δάχτυλο να τους δείξης.

Κι αυτό είναι, νομίζω, το μεγάλο χάρισμα του «Νουμά» που τον ξεχωρίζει από τα άλλα και δόποις άνάμεσό μας όργανα κάποιες ήθικής και κάποιες προκοπής. Στο αρχικό του πρόγραμμα, το γενικό πολύ και κάπως δυσκολοπροσδιόριστο και τεταμένο, δεν καρφώθηκε. Έγερ' από μια σύντομη περίοδο μεταβατική, σταμάτησε' εκεί που έπρεπε να σταματήσει. Στο ζήτημα που πρόσμενε ίσα ίσα τέτοιο μάτιασμα άποφασιστικό για να του βοηθήση το ζεδίπλωμα. «Κανένα άλλο ζήτημα πιο βαρυσήμαντο—μς το είπε τελευταία ο γερμανός γλωσσολόγος Brugman, μιλώντας για το γλωσσικό μας ζήτημα—δεν μπορεί να καταπιστῇ το Έθνος πκρά τουτον». Όμως το Έθνος οά να μή καταλάβει άκόμα τί βαρυσήμαντο που είναι το ζήτημα. Κάποιοι από τους σοφούς μας, που θα μπορούσαν με πιο πολλή έμπιστοσύνη νακουστούν από το Έθνος, ή σωπαίνουν, ή κοιτάζουν, άνάποδα, πως να του δώσουν την προσήλωση—φαιατική και βλαβερώτατη για την προκοπή του προσήλωση—στα στραβά πκτροπαράδοτα. Άλλοι πάλι σαν πιο φωτισμένοι τάχαι και σαν μπασμένοι στα άδυτα μιας αλήθειας που δεν την υποψιάζομαστε, σουρώνουν καταφρονετικά το στόμα τους όταν τύχαι να δούν τίποτα ή να γρικῃσουν για το αιώσιο γλωσσικό ζήτημα, καθώς τόνομαζουν, που τόσο ένοχλεί την ήσυχία τους. Κι πρό πάντων οί νεοσκεπτικοί αυτοί ένοχλούνται από τους δασκάλους μας που μεθοδικά κι άξιωματικά μς εκθέτουν τις γνώμες τους άπάνω σε κείνο, και τους λένε σχολαστικούς, και κάνουν πως δεν άξίζει να τους προσέχουν. Κι άλλοι πιστεύουν, ή κάνουν πως πιστεύουν, για να γλυτώσουν μια για πάντα από τον κόπο να ζητάνε, να μελετούν, να νοούν και να μαθαίνουν—τί κόπος, θεέ μου!—πιστεύουν πως το γλωσσικό ζήτημα θα λυθῇ από μόνο του, έτσι χωρίς καμιά ένεργεια, καμιά προσπάθεια, καμιά κυβέρνηση, μόνο με τα εύκολα βέβαια και πρόχειρα κ' εύκολοπρόδεχτ' από τη συνήθεια, μά πανελεύτερα και άναρχικά μεταχειρίσματα της γλώσσας από μερικούς, όσο κι αν είναι δια-

βασμένοι και καλοπροαίρετοι. Και δεν υποψιάζονται πόσο κακό κάνουνε στο ζήτημα, σαν το υπερασπίζονται, χτυπώντας κάθε προσεχτική, κάθε συστηματική, κάθε σοφή από άρμόδιους και άπαραίτητη εργασία, άπαραίτητη για νάμνη το ζήτημα σε δρόμο άποτελεσματικό, και για να γίνη ή ιδέα του πλάστρα φωτιά, ζωογονημένη από την Έπιστήμη, για την κίνηση και για την πρόοδο, για το φως και για το ζέτταμα ενός έθνους, κι όχι χόβολη, για να φήνουμε τάρνιά μας, και για τα κίφια μας.

Για τέτοια γλώσσα ίσα ίσα νέα, πρωτομεταχειρίστη, παιδική ακόμα τρυφεράδα και παρθενιάς, έχει τη συνείδηση πως πρέπει να τη μεταχειρίζεται, όσο βολετό σου είναι, με φροντίδα και με προσοχή και με σύνεση, με όλο το σέβας και με όλη την άγάπη τη θεηκευτική. Κι αν δεν μπορείς να το κατορθώσης αυτό, μεταχειρίσου την βέβαια τη ζωντανή σου γλώσσα όπως ξέρεις κι όπως μπορείς—κι αυτό θα σου λογαριαστῇ μια μέρα—μά να τους τιμάς, να τους εύνωμωνῃς, και να τους άναγνωρίζεις εκείνους, που για να βοηθήσουν ίσα ίσα τον πόθο σου, όμως ξέροντας από τη μελέτη, κι από την έπιστήμη, και με το Λόγο, και με το Γιατί, σε διδάσκουν, πως πρέπει να το μεταχειρίστῃς το γλωσσικό δέντρο για να καρποφορήση και να σου φέρη μπόλικο και ζουμερό τον καρπό του. Τίποτα δεν προκόβει από μόνο του. Και το πιο ταπεινό χόρτο, παραρριμμένο στην άκρη του χωραφιού, θα χρειαστῇ το βήθημα κάποιου δυνάμης τριγύρω του ευεργέτας, για να φουντώση.

Κι αυτού πάλι, στον τρόπο που μεταχειρίζεται κανείς ένα ζήτημα όρθό, ο «Νουμάς» μπορεί ως τώρα να περηφανεύεται, γιατί, αντίθετα με άλλους, ήρε το σωστότερο τρόπο του μεταχειρισμού του. Έποτάχτηκε στην Αρχή, άναγνώρισε την Ιεραρχία, τίμησε τα πρόσωπα που συμβολίζουν την Ίδέα πιο πλατιά και πιο βαθιά και πιο άκέρια, κι άγνάντια στην έπιστήμη της Ποίησης, που κανείς βέβαια δε στοχάστηκε να παραγνωρίση τα δίκαια της, έβχλε την ποίηση της Έπιστήμης, δδγήτρη της πρώτης και συντρόφισσα. Καταφρονῃμε τη νεκρή γραμματική, που δεν έχει τόπος μέσα στη γλώσσα μας ποιῇ. Όμως κάθε γλώσσα ζωντανή έχει τη γραμματική της τη ζωντανή, καθώς έχει την Άρμονία της ή Μουσική. Όταν ο δάσκαλος παρανοεί τον προορισμό της πρώτης, μπορεί να είναι στενοκέφαλος και σχολαστικός. Όταν κηρύττει το κήρυγμα

ΨΥΧΑΡΙΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ

Non odi tu la pieta del suo pianto?
Non vedi tu la morte, che l' combatte
Su la fiumana onde l' mar non ha vanto?

Dante Inf. II, 36 (1—3)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Ο κύριος Άντρέας

Ο κ. Άντρέας Όλπιέρης, γαλλικά Olprier, εΐτανε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού. Από μικρός, το δασκαλικό το στάδιο είχε διαλέξει. Σε τέτοιο στάδιο τον προετοιμάζανε κάπως κ' οί γονιοί του. Ο πατέρας του ο Ίδιος, που βασταύσε από τη μεσηδρινή τη Γαλλία, καθώς ή μάνα του, είχε χρηματίσει δάσκαλος. Γρήγορα μάλιστα διωρίστηκε καθηγητής σ' ένα μεγάλο γυμνάσιο του Παρισιού, ή λύκειο, καθώς τα λέμε δώ, στην άνώτερη τάξη, που κάτι σημαίνει κι άφτό. Μά πέθανε πάρωρα και δεν

μπόρεσε να διοριστῇ στο Πανεπιστήμιο, σαν που του άξίζει, γιατί ένοιωσε κι από σοβαρή έπιστήμη.

Άποκαταστημένη λοιπόν ή φαμελιά του στο Παρίσι, όταν ο Άντρέας έρχισε να σπουδάζη. Ταχτικά, καλός μαθητής. Διαγωνίστηκε κίελας για ύπότροφος κ' έτσι το λύκειο δεν του κόστισε τίποτα. Φιλοτιμιότανε το παιδί, από νορίς, να μην αφήση βάρος στους δικούς του. Άφου τέλειωσε το λύκειο, ένα ένα πήρε τα διάφορα χρειάζόμενα διπλώματα, έδωσε τις χρειάζόμενες ζέτασες, μια μια, χωρίς ταναποράσιστα εκείνα, τάβέβαια και τα κάπως στρεβλά που βλέπουμε στην Έλλαδα ή στην Άνατολή και που τα φέρνει, για να πούμε και του στραβού το δίκιο, άκαταστάλαχτος άκόμη πολιτισμός, διπλός και τουτός σαν τη γλώσσα μας και τη ζωή μας. Στέκονται οί άθωποι στην άέρα, ενώ στους τόπους τους παλιούς κατακαθήσανε ως και τα μυαλά.

Φρόνιμα λοιπόν κι άπαράζαλιστα, ο Άντρέας, ύστερις από το λύκειο, μπῆκε στην Παιδαγωγική Σχολή όπου σπουδάζουνε για δασκάλοι κι όπου έμεινε τρία χρόνια ή έμεινε άλλα τρία, μελος της Γαλλικής Σχολῆς στην Άθήνα, γύρισε στην πατρίδα, έκαμε κάμποσο καιρό καθηγητής σε διάφορα έπαρχιακά Πανεπιστήμια, ταξιδέβοντας κι άνοίγοντας το νου

του στις διακοπές, δουλεβοντας όλο το χειμώνα, ώς που να γράψη μια θέση διδαχτορική εξαίρετη και που άπαράτρητη δεν πέρασε για βέβαια, έπειδῃ κατόπι από μερικές άλλες μελέτες, σαν τη θέση του πρωτότυπος, τον έρωταζανε στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού ύφηγητῇ, κι άμα βρέθηκε άφορμή, έγινε καθηγητής της Έλληνικής Φιλολογίας, γιατί ο κλάδος του εΐτανε τα έλληνικά κ' είχε δημοσιέψει τελεφεταίκα έναν όραιο τόμο για τον Αίσκύλο. Καταγινότανε τώρα σ' έναν άλλον για το Σωφοκλή, και το ξέρανε όλοι πως δε θάργυσε να βγῇ όπου κι αν είναι ύποψιος, γλήγορα και μέλος στο Έθνικό Ίνστιτούτο της Γαλλίας, που τίτλος μεγαλύτερος στην έπιστήμη δεν ύπάρχει.

Στην εποχή όπου άρχίζουμε άφτῇ μας ιδῶ την άληθινή την Ιστορία, ο κ. Άντρέας Όλπιέρης εΐτανε πενήντα χρονώ ήρωας κ' έμοιαζε το πολύ σαράντα. Καλά στην ύγεια του, άκούραστος στη δουλειά, με κάτι στο πρόσωπό του σοβαρό συνάμα και ζωντανό' δυό φορές τη βδομάδα, τάπομεσήμερο, άνέβαινε στο Πανεπιστήμιο, πεζός, μια ώρα δρόμο, έδινε το μάθημά του και πάλι πεζός, γύριζε σπίτι. Τα μαθήματα του τα παρακολουθούσε άπειρός κόσμος, όζω από την φοιτηταρία και τη νεολαία, έ-

της δεύτερης, μπορεί να είναι προφήτης και απόστολος.

*

Θα μου πείτε: «Όλα μέσα στο «Νουμά» στέκουν καθώς πρέπει να στέκουν;» Όχι. Στο έργο ενός ανθρώπου, και μεγάλου αν είναι συγγραφέας, πόση σαφότητα βρίσκουμε! Μά φτάνουν τα κομμάτια του χρυσαιού, για να μας δείξουν τα πλούτη του. Όσο για τη σαφότητα, χρειάζεται κι αυτή. Σ' ένα φύλλο σαν το «Νουμά», δημιουργημένο πάντα από την εργατικότητα, κι από την κρίση του διευθυντή του, μά πιο πολύ ακόμα κι από τη συνεργασία ενός κύκλου πολυπρόσωπου, δεν μπορείς να βρεις σ' όλες του τις στήλες και πάντα δείγματ' ακριβείας και με ουσία, δεν μπορείς να βλέπεις πράγματα που να σ' αρέσουν πάντα ή που να συμφωνήσουν μαζί τους. Πολλές φορές μου έτυχε να συλλογιστώ πως αλλοιωτικά έχω θα το πραγματευόμουν το δεινόν ζήτημα, ή πως αλλοιωτικά έχω θάγραφα για το δεινόν πρόσωπο, ή πως θα τόνιζα στο καλόν το δεινόν δημοσίευμα, ή πως για κείνο τάλλο ταιμουδικόν δε θέλεγα. Με τί έχει να κάμω ή σκέψη μου της στιγμής, κι όρθη να είναι, μπροστά στη βουσιμάννα που μας άνοιξε ο «Νουμάς», και που χύνει από λογής κρουνοὺς και σοφία, και μάθησι, και ζων, και εμπνευστή, και τέχνη! Πόσα χωράφια χέρσα θά μένανε και πόσες γνώμες θάμεναν ακοινώνητες μεταξύ τους κι άτροφικές θά σβύναν, αν δεν είχανε το σπρώξιμο του φύλλου αυτού! Η μέρα μεγάλωσε το καλοκαίρι δώ από την πόρτα μας. Τί σας άνησυχάνε κάποια σύγνεφα; τί παραπονιέστε πως έβρεξε; Άπρίλης είναι.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΖΟΥΓΡΑΦΙΕΣ

1.

Πάντα την ώρα τη θαμπή που ή νύχτα σ' άγγίζει, δ' κυπαρίσσια, δένει σας άλύπητα ο άγέρας, και τότε τότε ένας χορός έδω από σας άρχίζει, αν τύχει άπόπερα κι ή θείη ή άγος καμιάς φλογέρας.

2.

Μονάχη βρήκας το πουρνό και πήγες στο λειβάδι, κι όλα τ' άνθάκια σ' έρθησαν στα πόδια σου μικροστά. Μα δεν τοίς χάριτες έσύ κανένα γέλιο ή χέδι, μόν' έτρεχες... Κι άκούθονταν κι αυτά καλαδιαστά.

πειδή ή κ. Α. 'Ολπιέρης είχε τρόπο δικό του να σου τα παραστήνι τα πράματα, να σου μιλή για την άρχαιότητα, να σου μιλούσε για τίποτες που το είδες στα μάτια σου έφες ή προσέες. Τόν άκουγες και καταλάβαινες άμέσως πως την άγαπούσε με την καρδιά του, για τούτο και την έννοιωθε. Καθηγητής που είχε και την πίστη. Τέβλεπες κι από το ύφος του το ζεστό κι από τόν τόνο κάθε λέξης που του έβγαине από το στόμα, με πεποίθηση, με χάρη και με κύρος. Μα ή πίστη του και ή άγαπη του κ' ή πεποίθησή του βασιζόντανε σε μελέτη γερή. Άλήθεια που δεν του λείπανε τα βιβλία είχε ώραία βιβλιοθήκη από μικρές άγοράες, και ποτέ μου μια φυλλαδούλα δεν πούλησε, ούτε κ' ένε στα δύσκολα τα χρόνια όπου τυχαίνει καθε νέος να προτιμήσιν ως είναι και δυο παράδες από ένα βιβλίο, δεν πούλησε, μήτε για να βολεφτή πιό μπόλικά, για να ζοδέψιν ένα εικοσόφραγχο παραπάνω στα καλοκαιριάτικα του τα ταξίδια, που εΐτανε δά ή χαρά του. Έτσι μαζωγτήκανε τόμοι και τόμοι, όχτώ έννιά χιλιάδες. Είχε και τόπο να τοὺς βάλλη, να τοὺς λαμπροθετήσιν κιόλας στάρχοντικό του και μεγάλο γραφείο, που πρώτα χρησίμεψε για εργαστήρι ενός γνωστού ζουγράφου. Παλιό το σπίτι και του καιρού εκείνου δ-

3.

Το φίλημά σου—ο θησαυρός—δύρο στο μέτωπό μου. Κι όταν παράωρα σ' έφησα και πήρα το βουνάκι, με λύσσα με κυνήγησαν στή μεσιανή του δρόμου να μου το κλέβουν θέλοντας, χίλια στοιχεία και δράκοι.

4.

Η μαρμαρένια υφάδα της βρόσης μου γοργόνα τη νύχτα νανουρίζει με και μου έρωτομιλεί, και την αλή που δείχνεται άγνή σ' ή μιά άνεμιώνα και λάν αιμή να θροιστά, γέρνει και με φιλεί.

5.

Θλίμενα μου ξερόκλαδα! Ποτέ τους δε θ' άνθίσουν. Άχ, το καμμιό μου άπάντου τους ή θλίψη στάλαζε δλη... Κρυφά λογάνια ν' άκουστούν, φιλιά να κελადήσουν, κι ο χρυσομάης δανά χυθεί με μιάς στο περιβόλι.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

Α Η Τ Ο Σ

Καλύβα καμωμένη από κορμούς έλατίσιους, σκεπασμένη από φλούδες πεύκου. Η Σμαράγδα κάθεται άπάνω σε τομάρι λύκου και πλέγει κανίστρι με χλωρά βούρλα. Ο γερολοτόμος τριάζει από την πόρτα τα δάσια και λέει σ' άγέρας. Το πνιγμένο δ' άνασταίνει, κι άποσπερο άνασταίνουνται οι φωνές, πόσα χρόνια δωπάνου στις κορφές που μέχονται τ' άστρόπελέκια. Έλάτε παλε γνώριμες φωνές, τραγουδά που άναλάησαν στο δάσο μιάν ήμέρα, κιόλο τα ξαναλέει ο άγέρας, κάνοντας φλογέρες τα κουφάρια του πεθμένου δάσου άπόστασα πλέο να τάνω και το δικό μου άγθ ξηνοίγω άνάμεσέ τους—γυρίζοντας κοντά στη Σμαράγδα—μεις στή φυγή μου μελετάει τη νεότη, έμένα τ' άπομάχου. Ποιά γρίλη θα τον ξαναειπούν, και θα ξυπνήσουνε το σκοπό του; Η Σμαράγδα: Και τώρα δεν τα ξαναλέει, πατέρα: Να εΐτανε βολετό να νοιώσω το σκοπό... Ο γερολοτόμος—κοιτάζοντας τη θλιμμένη στα μάτια—Τί, τον έρχομό του άκαρτερές και πλέγεις τα κανίστρια; Μή τις να βγείς στήν άπαντή; να τον περιπαιτήσεις; Πως ή άμερρη ζωή σου άπορατιέται στήν έρημιά! Πως βόγγει ο άνασταναγμός του δάσου μέσα μου... Πόσα χρόνια θα καρτερείς στήν έρημιά τη φωνή για ν' άγροικήσεις! Ο διαβάτης που περνάει χαρούμενος στή στράτα, και πάει στήν πολιτεία, δε θα είναι γιατί τουτος τραβάει βιαζόμενος, τη στράτα άναμετρώντας τότε να φτάσει στή φο-

1) Άπάντημα.

λιά, να φέρει τη χαρά τῷ παιδιών του, και στή γυναίκα γλυκό χαιρετισμό στής θύρας το κατώφλι (Σωπαίνουσε). Πόσες φορές τις νύχτες του χειμώνα, σ' άγέρας μας φοβέριζε στα δάσια έτούτα, δε σου ξαφνήθηκα το παραμυθι της πολιτείας, που είναι μαρμαρωμένη, πόσοι καιροί περ' άσανε και μ' άς πλανέψανε οι έλπίδες, και σ' άν έποθύμησες ποτέ την πολιτεία να ιδείς; Η Σμαράγδα: Πόσες φορές λαχτάρησα στον ύπνο μου τη στράτα της θαρρώντας πως έπ' έρα; Ο γερολοτόμος: Μιά ήμέρα θα τη βρής, θάρρη και θα σε πάρη από το χέρι... Η Σμαράγδα (λαχταρίζοντας): Ποιός; Ο γερολοτόμος: Στρατι—στρατι θα πάτε και θα φτάστε σε μια ράχη, κι από τη ράχη άπάνω θάγναν—τέψετε μιάν όμορριά, μιάν όμορριά... Και τότε από το καμπαναριό ένας ήγρος παραξένος θα λαχταρήσει δόλγυρσας, θα πάτε και στήν εκκλησιά και ού θανά φορείς λουλουδιστό φουστάνι, καρτέρα τον και θάρρη... (Ο γερολοτόμος σγκόνεται και πάει κατα την πόρτα, και βγαίνει δώω.) Η Σμαράγδα: (Σ' άν μέσζ της) Καρτέρα τον και θάρρη... (κοντάει το κανίστρι).

Στήν πλαγιά του βουνού άλλη καλύβα καμωμένη από χοντροσανίδα μ' ένα σταυρό άπάνω από την πόρτα της άγναντια φαίνεται ή ψηλότερη κορφή του Ταύγετου, ή 'Αΐλιος, μέσα στήν καλύβα είναι ξαπλωμένος κοντά στή φωτιά ο Δασοφύλακας, ένας νιός χλωμός που φαίνεται πονεμένη ή όψη του, κρατάει ένα μεγάλο φτερό στα χέρια του και το τριάζει χαμογελώντας.

Ο Δασοφύλακας: Μά πως βρέθηκε δώ στο δάσο;

Η Μάννα του (σ' άν ξαφνιασμένη για το ρώτημα): Πως βρέθηκε; Ξέρω και γώ πως βρέθηκε, τη βρήκε, λείει, βυζασταρούδι ακόμα, μέσα στο δάσο ο γερολοτόμος το πήρε και τ' άναστήσε, ξέρω και γώ.

Ο Δασοφύλακας: Χτίς, μάννα, μου δωσε τούτο το φτερό (χαμογελάει πάντα), και μου εΐπε: ακράτα το και πίστεψε με. Θά βάλλω να λαβώσουνε τόν άητό και σ' άν τονε λαβώσουνε, τούτο νάκούς, και σ' άν τονε λαβώσουνε, μιά σταλαματιά από το αίμα του άπάνου σ' ένα ύψωμα, και ν' άν το φ' ές, πίστεψε με, και θα γιάνης. Να το πιστέψω, μάννα; Η Μάννα: Ναι, παιδί μου, ν' άν το πιστέψεις, γινηήκανε πολλά τέτοια, έχω άκουστά για το αίμα του άητού, μά πρέπει, λείει, ο άητός να λαβωθεί μονάχα.

Ο Δασοφύλακας (φαίνεται άφριρεμένος. Η Μάννα πάει στο βάθος της καλύβας, όπου καίει καντηλάκι έμπρός σε μιά εικόνα, και σταυροκοπιέται).

Ο γερολοτόμος (φορώντας μακριά τριχούσα και σκύδοντας ν' άμπει στήν καλύβα): Καλησπέρα της άφεντιδας σας.

Η Μάννα: Καλησπέρα σου, καλά καμεις κ' ήρθες.

Ο Δασοφύλακας: Καλόστονε τόν παππούλη, κάτσε να μ' άς καλοκαρδίσεις.

Ο γερολοτόμος: Χά! Χά! να σ' άς καλο-

που έβούχωνα τα χτίζανε, χωρίς να γυρέδουνε να κερδοσκοπούνε με κάθε π' ήχη και μέτρο.

Το εργαστήρι άφτό εΐτανε παράμερα και χωριστό από τή σπ' ή, γιατί σπ' ή δικό του κατοικούσε ή κ. Άντρέας. Τό είχε κληρονομημένο από μιά συγγένισσά της ή κ. 'Ολπιέρη, που δε ζούσε πιά, πεθαμμένη έδω και δέκα χρόνια. Ο κ. Άντρέας είχε κι ο ίδιος την καταστασίτσα του, κάτι του άφήσανε οι γονιοί του και δεν έκανε τόν καθηγητή από άνάγκη. Μα στή Γαλλία δεν ξυπαίζονται οι άθρ' ωποι με δυο τρεις λίρες ή και με χίλιες, τις παίρνει ή γ' ής από τόν κύρη και τις πληθαίνει για τα παιδια του. Έπαρχει κι ο πόθος της έπιστήμης, ύπαρχει ένα πατροπαράδοτο ψυχόρητο που σπρώχνει τόν άνεξάρτητο πολίτη στή δουλειά, που του μαθαίνει το καθήκον του από νωρίς, ακόμη και σ' άν είναι άδειο το πουργί του.

Ο κ. Α. 'Ολπιέρης περνούσε μάλιστα κάπως και για πλούσιος. Είχε άγαθή καρδιά ή Άντρέας κ' έκανε κάμποσα καλά, έδινε κάμποσα. Μα τόν περυσσότερο τόν παρά τόν έρριχνε στα βιβλία του. Νά το μεγάλο το έξοδό του. Σωστή λατρεία. Και τί προσοχή και τί φροντίδα! Ο κ. Άντρέας, καθώς εΐπαμε, κι από τα μικράτα του, εΐτανε ταχτικός ά-

θρωπος, μά ταχτικός που καταντούσε π' ά μανία. Ένα χαρτάκι του δεν έπρεπε να του άλλάξης θέση στο γραφείο του, ένα βιβλιαράκι του να γιγίξης. Σε όλα τόν έβλεπες όπως φαίνονταν στα συγγραμμάτα του, ίσως λιγάκι σχολαστικός, από το συνήθειο να τα βάζη πάντα με το ν' ά και με το σ' άμα, να φιλολογ' ά, να κριβόλογ' ά και σε κόμμα και σε στιγμή. Ποτέ του δεν τόν έπαρνε κουράση, που νάμελήσιν και καμιά φορά μιά σελιδούλα, μιάν άράδα ή δ τι θέλεις από κείνα που έκανε καθεμερνά. Και δεν του κόστιζε, γιατί έτσι γεννήθηκε, με θέληση. Θέληση, τάξη, και καλός ν' ά, να σου τος όλος. Να μ' άν ξεχάσουμε και το κυριώτερο, τόν έρωτά του στήν εργασία. Έρωτας άκαταδάμαστος. Η εργασία για τόν Άντρέα εΐτανε είδος νόμος της ζωής, νόμος του άθρώπου, κι άδύνατο να πατήσιν τέτοιο νόμο. Η δική του ή εργασία, τα μαθήματα και τα γραψίματα του, το χρέος του, όπως έλεγε, ξεπερνούσανε στα μάτια του κάθε άλλη σκέψη, κάθε ύποχρέωση ξένη. Τονε συνάρπαζε κιόλας ή εργασία, του μάγεβε την ύπαρξη και του την άπορουφούσε. Τραβηγμένος στο λαμπρό του το εργαστήρι, από τα βιβλία του περιτριγυρισμένος, καθότανε στάψηλό του το σκαμνί, μπροστά σ' ένα πλατόφαρδο τραπέζι, και γιόμιζε